

TEN GELEIDE

In 1982 verenigden zo'n twaalf meest lokale en regionale organisaties zich in het Landelijk Overleg Monumenten van Bedrijf en Techniek, dat al in 1984 werd omgezet in de Stichting Federatie Industrieel Erfgoed Nederland.

In diezelfde periode startte de even jonge Stichting Industriële Archeologie in Nederland het kwartaal-tijdschrift „Industriële Archeologie”. Om versnippering van krachten te voorkomen, werd door FIEN al snel besloten om geen eigen orgaan uit te brengen, maar om het nieuws uit en voor haar achterban onder te brengen in de rubriek „Berichten” van genoemd tijdschrift.

In de sindsdien verstreken jaren is het aantal bij FIEN aangesloten organisaties sterk gegroeid, tot ruim veertig nu. Slechts enkele kunnen zich een eigen mededelingenblad veroorloven, maar de meeste FIEN-organisaties zijn van andere media afhankelijk. De rubriek „Berichten” heeft daar geruime tijd aan voldaan, maar de behoefte aan een regelmatig verschijnende nieuwsbrief is onder de uitbreidende FIEN-achterban snel groeiende. Dat is de eerste doelgroep voor „Industria”, de eigen nieuwsbrief van FIEN. Daarnaast is er een onbekend, maar zeker toenemend aantal belangstellenden die niet in FIEN-verband actief zijn, maar wel geïnteresseerd zijn in actuele nieuwsgaring met betrekking tot het industrieel erfgoed: de tweede doelgroep.

Industria brengt de lezers actuele informatie uit het hele land en uit het buitenland, in de vorm van berichtgeving per provincie met het wel en wee van ons industriële erfgoed. De agenda biedt elke aflevering een overzicht van komende activiteiten, als lezingen, studiedagen, excursies en tentoonstellingen. Het federatieve karakter van FIEN blijkt uit de rubriek „Nieuws uit de aangesloten organisaties”. Binnen- én buitenlandse literatuur wordt besproken in de rubriek „Literatuursignalering”. Of de rubriek „Vraag en Aanbod” een lang leven is beschoren, hangt geheel van de invulling ervan door de lezers af. De voorpagina zal een afwisselend informatief, opiniërend karakter krijgen, door bijdragen van de redactie of het FIEN-bestuur, steeds inspelend op de aktualiteit. Industria is uitdrukkelijk bedoeld als actuele nieuwsbrief, niet als vaktijdschrift. Gedegen artikelen en doorwrochte recensies kunnen een plaats vinden in het nieuwe tijdschrift „Industriële Archeologie”, dat in 1992 zal ontstaan door het samengaan van de tijdschriften „Industriële Archeologie” en „Histechonicon” van de Stichting Histechonicon. Beide redacties zullen dan ook nauw gaan samenwerken, zodat geen doublures ontstaan of gaten vallen.

Dit eerste nummer van Industria is mogelijk gemaakt

dankzij financiële steun van het Prins Bernhardfonds. Daarna zal Industria op eigen kracht haar bestaansrecht moeten bewijzen. Eind 1992 zal duidelijk moeten zijn of er blijvend een plaats is voor Industria.

Drs. P. Nijhof
Voorzitter FIEN

AGENDA

1. Studiedag Hoogovens

Onder het thema „Het modernste industrieel erfgoed” organiseert FIEN op dinsdag 28 januari 1992 een studiedag over het hoogovenbedrijf bij de hoogovens te Velsen. De studiedag zal bestaan uit een ochtendgedeelte met lezingen over de historische ontwikkeling van het hoogovenbedrijf en de behoudsmogelijkheden van de hoogoven als industrieel monument. De dag wordt afgesloten met een excursie over het hoogoverterrein.

Ochtendprogramma : inleidingen

- P. Nijhof (FIEN): terreinverkenning
- R. Blijdenstein (MIP-Utrecht): elektriciteitsmonumenten
- W. Ebert (Gesellschaft für industriegeschichte Duisburg, BRD): hergebruik van hoogovens.

Middagprogramma: inleiding en bedrijfsfilm „Hoogovens”, aansluitend excursie.

Aanmelding: d.m.v. overboeking van f 65,- (FIEN-leden) of f 95,- (niet-FIEN-leden) naar:

Postbanknr. 5643761 of Rabobanknr. 324905858.

Aanmelding uiterlijk 20 januari 1992.

Vanaf station Beverwijk zal een speciale bus naar de Hoogovens vertrekken, welke aansluit op de treinen uit de richting Den Haag, Leiden en Haarlem. Aankomsttijd Beverwijk 9.40 uur. Deze bus zal om 17.30 uur weer terugrijden naar station Beverwijk.

Nadere inlichtingen verkrijgbaar bij de sekretaris FIEN:

H. Weevers, Zomervaart 206f, 2033 DN Haarlem, tel. 023-353624.

2. Studiedag erfgoed in ijzer en staal

Het Staalbouwkundig Genootschap organiseert op 6 februari 1992 een studiedag over staalconstructies vóór WO II en de problemen die bij restauratie en conservering van deze constructies kunnen optreden. Een voorbeeld hierbij vormt de behoudsproblematiek van stationsoverkappingen.

Kosten (incl. syllabus): f 85,-.

Inlichtingen bij het secretariaat van het Staalbouwkundig Genootschap te Rotterdam, tel. 010-4115070.

3. Presentatie centrum industrieel erfgoed Nederland

Op 12 december 1991 heeft de minister van WVC in Amsterdam officieel het startsein gegeven voor de oprichting van de Stichting Projectbureau Industrieel Erfgoed (PIE). Met de oprichting van deze landelijke stichting is een van de aanbe-

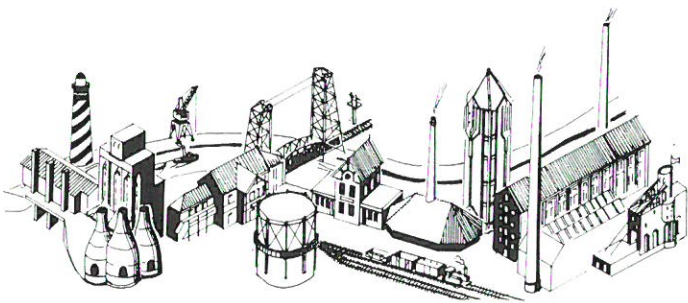
vervolg van pag. 1

velingen uit het rapport „De kunst van het vernietigen; de toekomst van het industrieel erfgoed Nederland” in daden omgezet. Het projectbureau zal voor de overheid als centraal aanspreekpunt fungeren op het terrein van de industriële archeologie in Nederland.

4. Tentoonstelling

Van 1 november tot 20 januari 1992 is in het Maritiem Museum Rotterdam (Leuvehaven 1) een tentoonstelling te zien over het werk van Emile van Konijnenburg (1856-1956). Van Konijnenburg was civiel ingenieur en maakte in zijn vrije tijd veel aquarellen en etsen met als motief scheepsafbeeldingen. Zijn in Rotterdam tentoongestelde werk kenmerkt zich door het veelvuldig gebruik van Jugendstil-motieven.

COLOFON

Industria

Nieuwsbrief van de bij de Federatie Industrieel Erfgoed Nederland aangesloten organisaties. De nieuwsbrief verschijnt vijfmaal per jaar.

Industria is een uitgave onder redactie van:

Prof. ir. J. Oosterhoff

W. F. Jansen Wz.

A. J. Klut

Dit eerste nummer is samengesteld door M. N. M. Overbeek, in opdracht van en in samenwerking met het bestuur van de Stichting FIEN:

Drs. P. Nijhof	- voorzitter
C. H. R. T. Weevers	- sekretaris
A. J. Barnard	- penningmeester
P. J. M. Rutten	- plv. voorzitter
M. N. M. Overbeek	- lid

Deze uitgave is tot stand gekomen door de welwillende medewerking van het Prins Bernhard Fonds.

Redactie-adres: Industria, p/a C. H. R. T. Weevers, Zomervaart 206f, 2033 DN Haarlem.

Abonnementenopgave: door overmaking van f 25,- voor de eerste vijf nummers op bankrek.nr. 32.49.80.108, of op girorek.nr. 812263 van de Rabobank te Hardenberg, ten name van Stichting FIEN, Nieuwsbrief Industria, Oosteinde 13, 7772 CA Hardenberg.

Aangesloten organisaties per 14 december 1991

- Groninger Stichting Monumenten van Bedrijf en Techniek
- Vereniging voor Industriële Archeologie van Friesland
- Stichting Genootschap Industrieel Archeologisch Geïnteresseerden
- Stichting Hengelo's Educatief Industrie Museum

- Monumentenstichting Baet en Borgh
- Werkgroep Industriële Archeologie Utrecht
- Stichting Bedrijfsmonumenten Midden-Holland
- Vereniging Industriële Archeologie Amsterdam
- Werkgroep Industrieel Erfgoed Kennemerland
- Stichting Industrieel Erfgoed Leiden
- Haagse Werkgroep voor Monumenten van Bedrijf en Techniek
- Werkgroep Industriële Archeologie Delft en Delfland
- Stichting Industrieel Erfgoed Rijnmond
- Werkgroep Industriële Archeologie Rijnmond
- Stichting Technische Restauraties Rijnmond
- Vereniging voor Industriële Archeologie Zuid-Holland-Zuid
- Werkgroep Industriële Archeologie Zeeuwse Culturele Raad
- Stichting tot Behoud van Monumenten Bedrijf en Techniek in het Zuiden van Nederland
- Stichting „Het Behouden Erfgoed”
- Werkgroep Industriële Archeologie Maastricht
- Werkgroep Industriële Archeologie van de Steen- en pannembakkerij
- Sectie Technische en Transportmusea van de Nederlandse Museum Vereniging
- De Nederlandse Gemalen Stichting
- Commissie Industrieel Erfgoed Vlaardingen
- Stichting Technische Historische Verzamelingen
- Tramweg Stichting
- Nederlandse Smalspoor Stichting
- Stichting Europese Kunst en Industrie
- Commissie „Geschiedenis van het Beton” (Betonver.)
- Werkgroep Geschiedenis van de Bouwtechniek
- Werkgroep Industrieel Erfgoed Achterhoek en Lijmers
- Vereniging tot Behoud van Monumenten van Bedrijf en Techniek Zaanstreek
- Staalbouwkundig Genootschap Commissie Erfgoed IJzer en Staal
- Nederlandse Watertoren Stichting
- Koninklijk Instituut van Ingenieurs, afd. gesch. techiek
- Hist Technica
- Werkgroep Industriële Archeologie Breda
- Stichting Noordnederlandse Museum Spoorbaan
- Vereniging Rijdend Elektrisch Tram Museum Amsterdam
- Werkgroep Industrieel Erfgoed Overijssel i.o.

BERICHTEN

Groningen

Een van de grootste graanpakhuizen in de binnenstad van Groningen, dat van de fa. Woldijk aan de Noorderhaven, wordt binnenkort verbouwd tot een appartementencomplex. De pakhuizen, genaamd Albion en Engeland, worden met behoud van de karakteristieke baksteenarchitectuur opgenomen in het nieuwbouwplan. In het nieuwbouwplan, ontworpen door de Duitse architect Thomas Müller, is bovendien een expositieruimte gepland in een voormalige droogkoepel voor graan.

Nieuweschans: de toekomst van de oude graansilo „De Dageraad” in Nieuweschans is onzeker geworden, nu Monumentenzorg het benodigde half miljoen voor de restauratie niet uitkeert. Reden hiervoor: het niet op tijd beschikbaar zijn van een herbestemming voor het vervallen pand, dat op een markant punt aan de Westerwoldse Aa ligt.

Plannen om er een strokartonmuseum of een landbouwmachinemuseum in te vestigen, bleken onhaalbaar.

Hoogkerk: twee karakteristieke woonwijken in het onder de gemeente Groningen ressorterende dorp Hoogkerk, de Halmbuurt en de Suikerbuurt, zullen een groot-

scheepse renovatie ondergaan. De in totaal 183 huizen zijn in het begin van de 20e eeuw gebouwd als woonwijken voor de strokartonfabriek „De Halm” en de suikerfabriek „Hoogkerk”. De woonwijken zijn volgens een totaalplan gebouwd en vormen, mede door de typische bouwstijl, een fraai voorbeeld van de in Nederland spaarzaam aanwezige fabrieksnederzettingen.

Friesland

Lemmer: het monumentale Ir. Woudagemaal bij Tacozijl, het grootste stoomgemaal van Nederland, met zijn indrukwekkende inventaris, waaronder vier tanden-compound stoommachines, zal publieksvriendelijker worden gemaakt. G.S. van Friesland hebben hiertoe f 50.000,- subsidie beschikbaar gesteld.

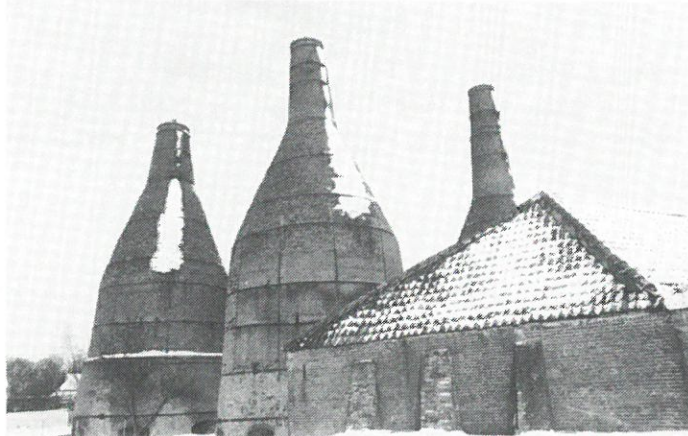
Nijbeets: één van de vier gemalen van de grote Veenpolder, het „Sudergemaal”, is door het waterschap „Het Koningsdiep” overgedragen aan een stichting die het uit 1924 daterende gemaal zal restaureren als industrieel monument.

Het gemaal was bij de bouw één van de eerste elektrische gemalen van Nederland. De nu nog aanwezige inventaris is uniek vanwege de mogelijkheid voor zowel bovengrondse als ondergrondse bemaling. In 1989 werd het gemaal buiten gebruik gesteld.

Drenthe

Veenhuizen: de strafinrichting „Veenhuizen” wordt door domeinen gedeeltelijk verkocht. Veenhuizen vormt qua opzet een uniek geheel als justitieel dorp en is in 1875 volgens een plan van architect W. Metzelaar opgezet. De meeste dienstwoningen zijn gebouwd in een karakteristieke neo-renaïssancestijl. Daar het dorp volledig self-supporting werd opgezet, kende het dorp boerderijen, een graandrogerij en een eigen elektriciteitscentrale, waarin de Crossley-turfgenerator nog steeds een markant industrieel element vormt. Er zijn plannen voor de inrichting van een nationaal gevangenis museum in het voormalige hospitaal.

Meppel: voor het kalkovencomplex aan de Drentse Hoofdvaart worden plannen ontwikkeld om er een horecabestemming aan te geven.

Meppel - kalkovens.

Foto: M. Overbeek.

Naast de vestiging van een restaurant zullen de drie kalkovens na restauratie bij het complex betrokken worden, met als optie een museale functie.

Schoonebeek: de monumentencommissie van Schoonebeek pleit voor plaatsing van een jaknikker als symbool van de oliewinning op de plaatselijke monumentenlijst.

De jaknikkers dreigen uit het landschap te verdwijnen nu de NAM de olie-exploitatie in Zuidoost-Drenthe in fasen gaat beëindigen.

Overijssel

Dedemsvaart: in maart is gestart met de restauratie van de drie kalkovens in Dedemsvaart. De uit 1850 daterende ovens, welke reeds jaren in staat van verval verkeerden, konden dankzij het monumentenwerkgelegenheidsproject van de provincie Overijssel (RIBO) worden opgeknapt. Eind 1991 zullen de ovens in casco gereed zijn, het bij het complex behorende leshuis zal worden ingericht tot huisvesting van de plaatselijke historische vereniging. De kalkovens vormen samen met de nabijgelegen gashouder uit 1930 een voor Nederland uniek industrieel ensemble.

Zwolle: voor de uit 1865 daterende gietijzeren stationsoverkapping is er waarschijnlijk geen redding meer. De kapconstructie, uniek vanwege de toegepaste sikkelspantconstructie, is in oktober jl. gedemonteerd. De spanten zullen in afwachting van de keuze voor een nieuw te bouwen overkapping op het emplacement worden opgeslagen.

Gezien de slechte staat van de spantconstructie (roestvorming) lijkt reconstructie uitgesloten.

Deventer: de gemeente Deventer zal met NS overleg voeren over de mogelijkheid het uit 1920 daterende stationscomplex op de monumentenlijst te plaatsen. Overigens voelt NS weinig voor een eventuele status van monument, gezien de noodzakelijke toekomstige uitbreiding van de fietsenstalling.

Utrecht

Woerden: NS heeft bezwaar gemaakt tegen plaatsing van het Woerdense station op de gemeentelijke monumentenlijst. Volgens NS voldoet het station op termijn niet meer aan de verwachte groei van de reizigersstroom, waardoor aanpassing van met name ingang en sporentraverse niet uit kan blijven. Het Woerdense station, dat uit 1913 dateert, bezit een aantal Jugendstillelementen en is ontworpen door architect De Jong.

Woerden - station NS (1913).

Foto: M. Overbeek.

Gelderland

Nijkerk: de vereniging „De Bruine Vloot” wil pogingen ondernemen de voormalige scheepswerf van Nieuwboer aan de Arkervaart in Nijkerk te herstellen. De scheepswerf, nu in gebruik bij houthandel Pont Meijer, dateert uit 1880. Punt van aandacht vormt vooral het nog aanwezige

LITERATUURSIGNALERING

A. Boeken

Gashouders, opgang en neergang. (Redactie GIAG) Dedemsvaart, Rooseboom, 1990. 84 blz. ISBN 907087704X. Prijs f 24,50.

Deze aardig vormgegeven publicatie beschrijft een nog onontgonnen terrein in Nederland: dat van de technische ontwikkeling van de gashouder. Het boekje is het resultaat van door het GIAG verricht onderzoek naar de nog in Nederland aanwezige gashouders.

De technische aspecten van gasfabricage worden in detail beschreven met aandacht voor de verschillende typen gashouders. Het boekje besluit met een inventarisatie van de eind 1990 in Nederland nog aanwezige gashouders.

Keune, L.: *De textiel voorbij.* Tilburg, boekhandel Gianotten BV. 196 blz. ISBN 90.7107725. Prijs f 34,90.

Dr. Keune, sociaal-geograaf van de Katholieke Universiteit Brabant, beschrijft in deze studie de sociale gevolgen van de ondergang van de Tilburgse textielindustrie. Hij heeft daartoe gesprekken gevoerd met arbeiders uit deze bedrijfstak in 1990, gesprekken die een vervolg vormen op soortgelijke gesprekken met dezelfde arbeiders, maar dan tien jaar eerder.

Drenth, J. M. L. van: *De zorg om het Philipsmeisje; fabrieksmeisjes in de elektrotechnische industrie in Eindhoven 1900-1960.* Zutphen, Walburgers, 1991. 295 blz. ISBN 90-60117379. Prijs f 39,50.

Dit oorspronkelijk als proefschrift verschenen werk is een welkome aanvulling op het terrein van bedrijfsgeschiedenis en de ontwikkeling van vrouwenarbeid. Aan de hand van de situatie bij de Philipsfabrieken in de periode 1891-1960 beschrijft de auteur de sociale veranderingen die plaatsvonden, waarbij de positie van de werkneemsters centraal staat. Ook wordt aandacht besteed aan vormen van zorg om het werk heen, zoals nijverheidsonderwijs, opvoeding en scholing.

Houten, E. J. van: *Anderhalve eeuw aardappelzetmeelindustrie.* Barger-Compascuum, Vrienden van het Nationaal Veenpark, 1991. 49 blz. ISBN 90-73374022. Prijs f 10,-. Beschrijving in kort bestek van 150 jaar aardappelzetmeelfabricage in het noorden, met nadruk op de historie van het AVEBE-concern. Geïllustreerd met veel foto's, voornamelijk van exterieurs van fabrieken.

Wielemaker, K.: *In de wolken van stoom; gids voor de stoomtram Goes-Borssele.* Goes, De Koperen Tuin, 1991. 80 blz. ISBN 90-72138163. Prijs f 14,90.

Onder deze toepasselijke titel wordt achtergrondinformatie gegeven over de museum-tramlijn Goes-Borssele. Naast historie van deze lijn en materieelbeschrijvingen ook aandacht voor flora en fauna in het Zuidbevelandse.

Rosse, P. van: *De Gelderse Tramwegen; vijftwintig jaar autobusgeschiedenis in Oost-Gelderland.* Enschede, Van de Berg, 1991. 98 blz. ISBN 90-70986701. Prijs f 35,-.

Deze uitgave beschrijft de autotractie van de GTW vanaf het begin (1923) tot het tijdstip van de naamsverandering in GSM (Gelderse Streekvervoer Mij.) in 1977. Het boek in A4-formaat legt de nadruk op materieelbeschrijving en is rijk

geïllustreerd. Een tiental tekeningen van autobussen completeren deze uitgave.

Moes, J. K. S. en B. M. A. de Vries: *Stof uit het Leidse verleden; zeven eeuwen textielnijverheid.* Utrecht, Matrijs, 1991. 227 blz. ISBN 90 5345005. Prijs f 34,95.

In dit boek leveren diverse auteurs bijdragen over de rijke geschiedenis van de textielindustrie in Leiden, welke teruggaat tot de middeleeuwen. Onder meer wordt ingegaan op de Leidse lakenproductie in de 17e eeuw, de modernisering van deze bedrijfstak en de fabrikantenfamilie J. J. Krantz.

Zemke, Friedrich-Karl: *Deutsche Leuchttürme einst und jetzt.* Herford/Bonn, Koehlers Verlagsgesellschaft, 1991. 217 blz. ISBN 3-782205030. DM 49,80.

Overzichtswerk van alle Duitse vuurtorens, 180 in getal met inbegrip van torens in de voormalige „Ostgebiete”. Rijk geïllustreerd, veel historische afbeeldingen met als bijlage enkele bouwtekeningen.

Custodis, Paul-Georg: *Technische Denkmäler in Rheinland-Pfalz.* Koblenz, Gorres Verlag, 1990. 248 blz. ill. ISBN 3-920.388.097. DM 48,-

Overzichtswerk van de belangrijkste industriële monumenten in deze deelstaat, met aandacht voor onder meer de van oudsher in deze regio aanwezige ertswinning. Fraai geïllustreerd en degelijk uitgegeven.

B. Uit de tijdschriften

Histechnicon: Orgaan van Histechnica, de Vereniging Vrienden van het Technisch tentoonstellingscentrum te Delft. Sekr. J. van Elk, Populierendreef 16, 3137 CW Vlaardingen. In nummer 2/3 van 1991 de volgende artikelen: Stormvloedkeringen; een beschouwing door J. van Dixhoorn. Over het NAP; onder redactie van A. Waalewijn. Elementaire vierwielaars door A. Wegener-Sleeswijk.

VRAAG EN AANBOD

Deze rubriek biedt plaats aan oproepen en aanbiedingen, passend binnen de doelstelling van de nieuwsbrief.

Voor abonnees zijn de kosten f 5,- per advertentie van uitsluitend beperkte omvang. Plaatsing geschiedt op volgorde van binnenkomst, al naar gelang de beschikbare ruimte. Advertenties wegens plaatsgebrek niet opgenomen zullen in het volgende nummer met voorrang worden geplaatst.

- De Initiatiefgroep Monumentale Postkantoren (IMP), een samenwerkingsverband tussen het GIAG en het Cuypergenootschap, zoekt ansichtkaarten van postkantoren van vóór 1960, voor de vorming van een foto-collectie. IMP, Castor 51, 7904 KS Hoogeveen, tel. 05280-78137.

- Aangeboden: oude Winkler Prins-encyclopedie, 3e druk, 1905, bestaande uit 16 delen. Prijs: f 225,-, tel. 05232-71786.

- Gevraagd: documentatie over de bouw en bouwers van fabrieksschoorstenen; met name overzichten en gegevens over bedrijven die schoorstenen gebouwd hebben. A. J. Barnard, Oosteinde 13, 7772 CA Hardenberg, tel. 05232-61786.

ge oude hellinghuisje, dat weliswaar op de gemeentelijke monumentenlijst staat, maar danig in verval is. De houthandel heeft het terrein verkocht aan de gemeente, die nu eerst een onderzoek wil gaan doen naar de mate van vervuiling van de grond.

Kesteren: één van de fraaiste stationschefwoningen van Nederland, dat van Kesteren in de Betuwe, is van de sloop gered. In samenwerking met de gemeente Kesteren heeft het echtpaar Meijer het monumentale pand uit 1888 opgeknapt en als woning in gebruik genomen.

Noord-Holland

Huizen: het aan de Havenstraat gelegen kalkovencomplex zal een nieuwe bestemming krijgen. Er zijn plannen voor de vestiging van een restaurant, een kantoor en een muziekschool in het complex. Vanwege de huidige ongunstige planologische ligging zal het complex, dat bestaat uit vier ovens en een leshuis, afgebroken en herbouwd worden op een locatie aan de oude vissershaven.

Wormer: er is twijfel gerezen over de haalbaarheid van de plannen de voormalige rijstpellerij „Lucullus” te verbouwen tot kunstenaarsateliers. De financiering van de restauratie van het vervallen Art-decofabrieksgebouw aan de Zaan vormt een struikelblok. De fa. Douwe Egberts, eigenaresse van het op de monumentenlijst geplaatste pand, wil zo snel mogelijk van „Lucullus” af, gezien de hoge onderhoudskosten.

Zaanstad: de Zaanoevers komen op de internationale lijst van de belangrijkste industriële monumenten en landschappen, althans zo hoopt de Federatie Industrieel Erfgoed Nederland (FIEN). FIEN heeft de Zaanoevers als één van vijf industriële objecten binnen Nederland hiertoe officieel voorgedragen voor internationale bescherming. Inmiddels is een ander object, het stoomgemaal „Cruquius” in de Haarlemmermeerpolder, recent tot internationaal industrieel monument verklaard.

Akersloot: de Stichting Gemaal Limmen heeft het oude stoomgemaal aan de Fielkerweg uit 1879 op 1 juni als waterbouwkundig museum heropend. Na een restauratie van een half jaar is het gemaal, dat in 1900 tot elektrisch gemaal is omgebouwd, inclusief de oude machinale inrichting, geheel vernieuwd. De Stichting Gemaal Limmen is toegetreden tot de Nederlandse Gemalenstichting.

Zuid-Holland

Schoonhoven: voor de monumentale watertoren van Schoonhoven wordt sinds twee jaar een herbestemming gezocht. De toren uit 1901, die in chaletstijl is gebouwd, domineert het stadsgezicht. Na het verlies van de oorspronkelijke functie wordt nu gezocht naar een gegadigde voor bewoning of een kantoorfunctie.

Katwijk: de uit 1934 daterende kalkoven in de wijk Hoornes wordt niet op de rijksmonumentenlijst geplaatst, vanwege het „bepaalde” cultuurhistorische belang van dit object. De gemeente overweegt plaatsing op de gemeentelijke lijst.

Rotterdam: over het behoud van de spoorhefbrug over de Koningshaven, beter bekend als „De Hef”, is het laatste woord nog niet gesproken. In principe zal de brug gesloopt worden na voltooiing van de spoortunnel, maar er gaan nu stemmen op de brug te behouden en er een nieuwe bestemming aan te geven. Gedacht wordt o.a. aan een toeristische tramlijn of een havenrestaurant in

het omhooggeheven hefgedeelte.

De dienst stadsontwikkeling heeft onlangs een aantal alternatieven op een rijtje gezet in het rapport „De Hef, het luchtspoor in discussie”.

Voorschoten: het uit 1877 daterende stoomgemaaltje „De Vereeniging” zal ondanks de uit te voeren spoorbaanverdubbeling vlak voor het gebouw waarschijnlijk toch behouden blijven. De oud-machinist van het gemaal, de heer Boheemen, heeft een Belangengroep Gemaal „De Vereeniging” opgericht.

Zeeland

IJzendijke: de Zeeuwse Culturele Raad onderzoekt mogelijkheden voor de restauratie van een van de oudste sluisen in Zeeuws-Vlaanderen: het zogenaamde „Schutlaken” in de Passegeule bij IJzendijke. De sluis verkeert in zeer slechte staat.

Noord-Brabant

Tilburg: de uit 1913 daterende zuivelfabriek aan het Wilhelminapark zal opgenomen worden in een nieuw te bouwen complex, waarbij de monumentale voorbouw, uitgevoerd in Jugendstil, behouden zal blijven. De uiteindelijke bestemming van dit voorgebouw is vooralsnog onbekend.

Heusden: de oude verkeersbrug over de Bergsche Maas is in november gesloopt na voltooiing van de ernaast gebouwde nieuwe brug. De oude brug, een vakwerkkliggerconstructie, is gedemonteerd en tijdelijk opgeslagen in afwachting van transport naar Suriname, alwaar de brug een tweede leven zal krijgen.

Den Bosch: ook in Den Bosch wordt de overkapping van het station bedreigd door ingrijpende renovatieplannen van NS. Een deel van de stalen constructie uit 1896, dat de Tweede Wereldoorlog overleefde, zal worden vervangen door een nieuwe, bredere traverse, om onder meer een verbinding te creëren met de wijk „La Gare” aan de westkant van het station. Maar ook het voortbestaan van het huidige entree-gebouw aan de voorzijde, een schepping van architect Van Ravestein uit 1952, staat - althans bij NS - ter discussie.

Limburg

Er dreigt een streep te worden gehaald door de ambitieuze plannen van de provincie Limburg om een groots opgezet industrieel museum van de grond te krijgen in Kerkrade.

Voor dit museum, dat een beeld zou moeten geven van zowel de historische ontwikkeling als de toekomstige ontwikkeling van de industrie in Limburg, was de provincie bereid veertien miljoen uit te trekken.

Door de aangekondigde rijksbezuinigingen valt de beoogde bijdrage van WVC in de exploitatiekosten weg en is het project vooralsnog onhaalbaar.

Tegelen: de afbraak van de oude chamottenmalerij van het keramische bedrijf „Tegula” aan de Maas is in volle gang. Lange tijd is sprake geweest van een serieuze mogelijkheid het complex te behouden en een passende bestemming te geven als keramisch museum voor de regio Tegelen. Helaas bleek behoud niet mogelijk, daar de fabriek juist op de plaats lag van de ontworpen oprit naar de toekomstige nieuwe Maasbrug.

De Stichting Behoud Keramisch Erfgoed in Tegelen lijkt nu succes te krijgen in haar streven althans de Canoy-Herkensschoorsteen van het complex als enig tastbaar

relict overeind te houden. Recent is bekend geworden dat de schoorsteen is voorgedragen voor plaatsing op de rijksmonumentenlijst.

Gennep: na negentig jaar heeft de moutfabriek „Aurora” in Gennep de productie beëindigd. De markante bakstenen kolos, opgenomen in het boekje „Historische objecten in de gemeente Gennep”, is het laatste relict van de vroegere industriële bedrijvigheid in Gennep en volgens de gemeente het behouden waard, wellicht als woonflat.

Roermond: de voormalige tramremise uit 1921 aan de Slachthuisstraat zal volgens de gemeente ingepast worden in het nieuwe bestemmingsplan van dit gebied.

De LTM-remise is opgenomen in de industrieel-archeologische inventarisatie van de provincie Limburg.

NIEUWS UIT DE AANGESLOTEN ORGANISATIES

Drenthe-Overijssel: G.I.A.G.

Het Genootschap voor Industrieel-Archeologisch Geïnteresseerden (GIAG) vierde zijn eerste lustrum met een speciale jubileumuitgave van „GIAG-nieuws”. In dit nummer een terugblik op vijf jaar activiteiten (lezingen, excursies, behoudsakties) in de regio Zuidoost-Drenthe/Noordoost-Overijssel.

Hengelo: H.E.I.M.

Het Hengelo's Educatief Industrie Museum (HEIM) is bereid deel te nemen in een intergemeentelijke werkgroep „Geïntegreerd Museum”. Bedoelde werkgroep is een eerste aanzet om te komen tot een bundeling van musea in de regio Hengelo/Enschede. In het kader van de „dubbelstad-gedachte” zouden ook de musea van beide steden nauwer moeten gaan samenwerken en uiteindelijk zelfs integreren. HEIM voelt er echter niets voor haar thuisbasis, gevestigd in een oude elektriciteitscentrale van de Heemaf, te verlaten, temeer daar HEIM de afgelopen jaren veel tijd en energie in het opknappen van deze behuizing heeft gestoken.

Leiden: STIEL

Vorig jaar oktober besteedde Stiel (Stichting Industrieel Erfgoed Leiden) aandacht aan de zogeheten Pasveersloten.

Deze sloten, genoemd naar de uitvinder ervan, zorgen voor een milieuvriendelijke manier van waterzuivering. Er is nog een aantal van dergelijke oxydatiesloten in Nederland, maar ze worden de een na de ander buiten werking gesteld. Het Hoogheemraadschap Rijnland wil, naar aanleiding van de Stiel-publicatie, trachten de Pasveersloot in Voorschoten te behouden als monument.

Het ministerie van WVC heeft het verzoek van Stiel tot plaatsing van de voormalige meelfabriek in Leiden op de Rijksmonumentenlijst afgewezen. Delen van de fabriek hebben een voor Nederland unieke bouwhistorische waarde. WVC onderkent dit ten volle, en beargumenteert uitgebreid waarom de fabriek „zowel uit cultuurhistorisch oogpunt alsook vanwege industrieel-archeologisch zeldzame waarde van bovenlokaal belang te achten is” en „het behouden waard”. Toch wordt het complex niet op de rijkslijst geplaatst, omdat er geen concrete hergebruik-plannen voor het complex zijn.

Een ander omstreden pand in Leiden is dat van de voormalige broodfabriek „Ceres” aan de Korevaarstraat.

Het complex werd vanaf de jaren dertig vooral bekend als coöperatie „Vooruit”. Architect van het pand is W. C. Mulder, die op veel gebouwen in Leiden zijn stempel heeft gedrukt.

De gemeente heeft een plan tot sloop en nieuwbouw gemaakt. Samen met andere organisaties en omwonenden is daartegen fel geprotesteerd. Op dringend verzoek is tot eind augustus tijd gegeven om een alternatief plan uit te werken, waarbij in ieder geval de voorgevel van „De Vooruit” gespaard blijft.

De plannen tot behoud van een oude smederij aan de Varkenmarkt lijken te slagen. Het beheer werd ondergebracht bij de op te richten Stichting Levend Ambacht. Wellicht kan die ook het behoud van andere oude werkplaatsen bewerkstelligen (timmerwerkplaats, schoenmakerij).

Marja Kroef

Den Haag: Haagse werkgroep voor monumenten van bedrijf en techniek

Ter gelegenheid van het vijfjarig bestaan van de werkgroep heeft men een lustrum-publicatie uitgegeven, waarin de wederwaardigheden van de werkgroep, de akties, publikaties, etc., een plaats hebben gekregen. Het geheel wordt besloten met een overzicht van industriële monumenten in Den Haag (alfabetisch op straatnaam, met afbeeldingen).

Prijs: f 5,-; uitgave verkrijgbaar bij het Gemeente Archief Den Haag, Loosduinseweg 17.

Nederlandse Gemalenstichting

De Nederlandse Gemalenstichting, opgericht in 1987, tekende op 26 april 1991 een sponsor-overeenkomst met het ingenieursbureau Tauw-Infraconsult BV te Deventer.

Resultaat van deze overeenkomst is, dat een aantal bedrijven de activiteiten van de Gemalenstichting financieel zal ondersteunen voor een bedrag van f 10.000,- per jaar.

Dhr. Mr. Ing. P. van der Zaag, voorzitter van de Gemalenstichting, ging in een toespraak ter gelegenheid van deze heuglijke gebeurtenis in op de problematiek van het behoud van oude gemalen. Dhr. Van der Zaag bekleemtoonde het nut van een preventief monumentenbeleid, ook ten aanzien van industriële objecten.

Dhr. Van der Zaag wees onder meer op het belang van externe fondsenwerving (sponsoring) voor een monumenten-belangenorganisatie als de Gemalenstichting, vooral daar waar de rijksoverheid zich terughoudender gaat opstellen met betrekking tot subsidieverlening.

Vlaanderen

Aan het kanaal Gent-Terneuzen vindt men het elektriciteitsmuseum „Energeia”. Dit museum is gevestigd in een oude elektriciteitscentrale op het terrein van de EBES, de Vlaamse elektriciteitsproducent. Het museum is na afspraak te bezichtigen. Mede omdat het zich nog in de oorspronkelijke staat bevindt, is een bezoek meer dan de moeite waard.

Adres waarmee men vooraf contact dient op te nemen: EBES, Dienst Bedrijfsbezoeken, Mechelsesteenweg 271, 2018 Antwerpen. Tel. 03-280-0345. Energeia EBES, Langerbruggekaai 3, B-9000 Gent, België.